

МИРОНЕНКО ОЛЕНА СТАНІСЛАВІВНА

аспірант Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України, магістр з психології, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ «Я-КОНЦЕПЦІЇ» ОСОБИСТОСТІ

У статті визначено роль психологічних чинників у формуванні Я-концепції особистості. Виявлено взаємозв'язок Я-концепції та психологічних захистів. Визначено шляхи психокорекції негативного взаємозв'язку Я-концепції та психологічних захистів особистості. Виявлено взаємозв'язки між показниками Я-концепції та системою психологічних захистів особистості, що забезпечують її стабільність та зворотні зв'язки, коли особливості Я-концепції є визначальними в її стійкості. Визначено можливості психокорекції механізмів психологічного захисту особистості у тих випадках, коли психологічні захисти занадто спотворюють дійсність або розвинені недостатньо і не виконують свою захисну функцію.

Ключові слова: *Я-концепція, психологічні захисти особистості, стійкість Я-концепції, психологічні ресурси особистості*

Постановка проблеми.

Для сучасної психологічної науки важливе значення мають дослідження, спрямовані на виявлення факторів, що сприяють знаходженню внутрішніх резервів, що забезпечують її самостійність вибору, напрямку саморозвитку та самореалізації і, тим, допомагають протидіяти негативному впливу середовища. Провідна роль, як показує практика такого роду досліджень, у просуванні до реалізованої якості життя особистості належить її психологічним ресурсам, а також ставленню до власної індивідуальності [5].

Уявлення особистості про себе репрезентуються у її «Я-концепції», яка включає образ своєї зовнішності, фізичних, розумових, моральних особливостей та здібностей (пізнавальний компонент), ставлення до себе в цілому чи до окремих сторін своєї особистості (емоційний компонент). Це ставлення проявляється у системі самооцінок і детермінує особливості поведінки особистості (поведінковий аспект).

Люди, особливо дорослі, психологічно благополучні в тій мірі, в якій уявлення про себе дозволяють їм сприймати важливий для них досвід. Переживання, що не відповідають уявленням особистості про саму себе, сприймаються нею як загрозові і не допускаються до усвідомлення.

Поведінковий захисний патерн (стереотип, модель), утворений з метою забезпечити захист Я від усвідомлення явищ, що породжують тривогу, визначається у психології як захисний механізм, який виступає як один із проявів взаємодії суб'єкта з оточенням у ситуаціях можливого або наявного неуспіху в діяльності та реалізації потреби бути повноцінною особистістю [1].

Різні аспекти Я-концепції досліджено і розкрито в роботах зарубіжних учених В. Джемса, Ч. Кулі, Дж. Міда, Т. Шибутані, К. Роджерса, Е. Еріксона, Г. Олпорта, Р. Бернса, радянських і російських психологів С. Рубінштейна, І. Кона, Д. Леонтьєва, В. Петровського, Б. Додонова, В. Століна, А. Налчаджяна, вітчизняних науковців П. Чамати, М. Боришевського, О. Гуменюк, Л. Сердюк, Т. Яценко та інших.

Проблема психологічних захистів постає у працях багатьох зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема, З. Фрейда, А. Фрейд, А. Адлера, Е. Фромма, К. Хорні, Т. Шибутані, Дж. Вайллента, Ф. Бассіна, А. Налчаджяна, Р. Грановської, І. Нікольської, А. Богомолова, А. Портнової, А. Кочаряна, Т. Яценко та інших.

Проблему взаємозв'язку психологічних захистів та Я-концепції розкривається у працях К. Роджерса, Р. Бернса, Р. Грановської, Л. Божович, Г. Ложкіна, В. Століна, Ю. Шадських, В. Піча, Я. Андрушко, Т. Яценко та інших.

Метою статті є виявлення взаємозв'язку особливостей Я-концепції та психологічних захистів особистості.

Виклад методики і результатів досліджень. В емпіричному дослідженні використовувались такі методики: Методика «Хто Я?» за М. Куном, Т. Мак-Партлендом [2]; методика дослідження ясності Я-концепції за Дж. Кемпбеллом (Self-Concept-Clarity – SCC) [53]; методика «Індекс життєвого стилю» за Плутчиком-Келлерманом (Life Style Index – LSI) [3]; опитувальник дослідження рольових позицій за Е. Берном [6].

Вибірку склали учасники навчального проекту з позитивної психотерапії та члени їх сімей, що виявили згоду пройти психодіагностичне дослідження – разом 60 осіб віком від 20 до 37 років, 42 жінки та 18 чоловіків. Обстеження проводилось індивідуально з кожним досліджуваним, які самостійно працювали з психодіагностичними методиками.

Результати, отримані за методикою визначення меж ясності Я-концепції за Д. Кемпбеллом, показали, що у 12% досліджуваних ясність Я-концепції знаходиться на рівні вище середнього, у 40% – на середньому рівні, у 45% – на рівні нижче середнього і у 3% – на низькому рівні.

Відсутність високого рівня розвитку та незначний показник рівня «вище середнього» ясності Я-концепції по вибірці досліджуваних наштовхує на думку, що є якісь у цьому якісь фактори, які необхідно шукати для пояснення.

Отримані результати за методикою «Хто Я?», відповідно до алгоритму Куна-Мак-Партленда дала такі показники: 35% досліджуваних мають гармонійну Я-концепцію, оскільки кількість суб'єктивних і об'єктивних характеристик їх Я-концепції знаходиться в межах 8-12 одиниць. У 55% – виявлено Я-концепцію, у якій домінують суб'єктивні характеристики, і у 10% досліджуваних переважають об'єктивні характеристики Я-концепції. Середні значення об'єктивних характеристик по вибірці становили 7,6 і суб'єктивних характеристик – 13,1. Вважається, що особистості, у яких переважають суб'єктивні характеристики Я-концепції більш схильні до невротизації та емоційної нестійкості [2].

Соціальні характеристики Я-концепції були відмічені в усіх досліджуваних і їх середнє значення становить 7,4. По своїй суті, соціальне-Я у своїй більшості співпадає з об'єктивними характеристиками (за Куном-Мак-Партлендом) і лише окремі з об'єктивних характеристик потрапляють у підгрупу глобальне-Я, діяльне-Я чи іншу.

Комунікативне-Я було виявлено у 50% досліджуваних. Для їх вираження досліджувані використовували такі слова, як комунікабельний, вмю слухати тощо. Матеріальне-Я знайшло своє відображення в Я-концепції всього лише одного випробуваного через вислів «Власник». Характеристики фізичного-Я виявлено у 63% досліджуваних. Найчастіше уживаним словом для позначення фізичного-Я стало слово «красива(-ий)». Рефлексивне-Я виявлено у 100% випробуваних і середнє значення цього показника склало 12. Це означає, що ставлення до внутрішнього світу власного Я завжди актуально для особистості. Діяльне-Я знайшло своє відображення у 50% досліджуваних і представлено 1-4 характеристиками, серед яких найбільш вживаними були, пов'язані з професійною діяльністю або хобі. Перспективне-Я виявлено у 23% учасників дослідження. Найбільш поширеними характеристиками стали, пов'язані з майбутнім сімейним статусом (майбутня мама) або професійною діяльністю (майбутній вчитель). Глобальне або екзистенційне-Я виявлено у 16% досліджуваних, які формулювали їх характеристики такими словами або висловами, як «космос», «хомо сапієнс» тощо.

Якщо узагальнювати результати дослідження Я-концепції за В. Юрченком, то можна зробити висновок, що людина, щоб охарактеризувати саму себе, звертається до різних сторін свого Я. У

кожної особистості у певний момент часу тільки їй притаманне усвідомлення власних проявів Я, яке, можливо, є або актуальним, або добре усвідомлюваним, пропрацьованим.

Аналіз отриманих результатів свідчить, що усвідомлення свого Я може бути більш простим чи більш складним, тобто можна спостерігати значні індивідуально-психологічні прояви в описах самого себе.

Аналіз результатів, отриманих за методикою Плутчика-Келлермана, дозволяє констатувати таке. Найбільш вираженим і найчастіше уживаним серед досліджуваних виявився психологічний захист «Проекція» ($\bar{X}=8,3$). Цей захист проявляється у приписуванні (перенесенні) власних почуттів, думок, властивостей, які є соціально небажаними, неприйнятними на іншу особу, в результаті чого внутрішнє помилково сприймається як таке, що приходить ззовні. Проекція відноситься до примітивних психологічних захистів. На другій позиції психологічний захист – «Регресія» ($\bar{X}=7,8$), який проявляється у поверненні на більш ранній, попередній рівень поведінки і таким чином знімається напруження, неприйнятні переживання. На третій позиції психологічний захист – «Раціоналізація» ($\bar{X}=6,7$). Це використання інтелектуальних можливостей для виправдання неуспішних дій, неетичних прагнень і вчинків. На четвертому місці знаходиться захист «Заперечення» ($\bar{X}=5,3$), який проявляється у відмові приймати неприємності, ігнорування того, що відбувається, ставлення до нього так, ніби нічого не сталося. Далі йде захист «Компенсація» ($\bar{X}=5,1$), який проявляється у спробах знайти підходящу заміну реальної чи уявної вади, недоліка, неприйняттого почуття іншою якістю, часто за допомогою фантазування або присвоєння властивостей, чеснот, поведінкових характеристик інших осіб. Деякі автори розглядають компенсацію як форму захисту від комплексу меншовартості. На шостому місці знаходиться захист «Гіперкомпенсація» ($\bar{X}=4,3$). Це форма психологічного захисту, при якому інтенсивно розвиваються навички, для набуття яких немає здібностей. Наприклад, фізично слабкий підліток займається в секції ушу, щоб навчитися боротьбі і потім побити свого кривдника. На сьомому місці знаходиться захист «Витіснення» ($\bar{X}=4,1$). Це мимовільне усунення зі свідомості почуттів, думок, спогадів, які є травмувальними для особистості. І на останній позиції знаходиться захист «Заміщення» ($\bar{X}=4,0$). Цей захист проявляється у перенесенні дій, спрямованих на недоступний об'єкт, на дію з доступним об'єктом.

Виявлення взаємозв'язку особливостей Я-концепції та психологічних захистів представлено у таблицях 1 та 2.

Отже пояснимо отримані розрахунки коефіцієнтів кореляції (ρ) між показниками психологічних захистів та показниками еґо-станів особистості (табл. 1). Всього тут було розраховано 24 коефіцієнти, з яких 5 виявилися значущими на рівні $p \geq 0,05$.

Таблиця 1

Коефіцієнти кореляції між психологічними захистами та показниками еґо-станів особистості

Показник	Витіснення	Регресія	Заміщення	Заперечення	Проекція	Компенсація	Гіперкомпенсація	Раціоналізація
Дитина	-0,05	0,42	0,02	0,47	-0,12	0,30	0,06	-0,04
Дорослий	-0,06	-0,00	-0,17	0,14	0,19	0,44	0,01	0,44
Родитель	-0,07	0,1	-0,09	0,30	0,17	0,40	0,11	0,05

Перший значущий коефіцієнт ($\rho = 0,42$) виявлено між показниками еґо-стану «Дитина» і психологічним захистом «регресія». Його можна пояснити таким чином, що особи, у яких у процесі взаємодії з оточенням провідним є еґо-стан «Дитина» проявляють схильність до застосування захисту «регресія», що є, мабуть, очікуваним, тому що регресія поведінково і емоційно проявляється у тимчасовому поверненні на більш ранній психічний рівень.

Значущий коефіцієнт ($\rho = 0,47$) виявлено між показниками еґо-стану «Дитина» і психологічним захистом «заперечення», що можна проінтерпретувати так, що особи з провідним еґо-станом «Дитина» схильні до несприйняття, заперечення інформації, яка суперечить її поглядам, переконанням або може спричинити внутрішній конфлікт.

Значущий коефіцієнт ($\rho = 0,44$) виявлено між показниками еґо-стану «Дорослий» і психологічними захистами «компенсація» і «раціоналізація». У першому випадку такий взаємозв'язок можна пояснити, що збереження нормальної самооцінки та самоповаги при переживанні власних недоліків відбувається через підкреслення неіснуючих, але бажаних рис або ж демонстрацією в іншій сфері власної діяльності.

У випадку з психологічним захистом «раціоналізація» при домінуючому еґо-стані «Дорослий» для уникнення внутрішнього конфлікту і збереження самоповаги відбувається пояснення дій, що вже відбулися і негативно сприйняті, під таким кутом зору, що все є правильним й іншого способу дій просто немає.

Так само, як і у випадку з его-станом «Дорослий» та психологічним захистом «компенсація», можна пояснити значущий коефіцієнт ($\rho = 0,40$), який виявлено між показниками его-стану «Батько» і психологічним захистом «компенсація».

Розрахунки коефіцієнтів кореляції (ρ) між показниками психологічних захистів та показником меж ясності Я-концепції показало, що лише 1 зв'язок виявився значущим на рівні $p \geq 0,05$. Значущий коефіцієнт з негативним знаком ($\rho = -0,49$) виявлено між показником «ясність Я-концепції» і психологічним захистом «витіснення». Це вказує на те, що при високому рівні ясності Я-концепції людина менш схильна до застосування захисту «витіснення», і навпаки, при низькому рівні ясності проявляється схильність до «витіснення».

Розрахунки коефіцієнтів кореляції (ρ) між показниками психологічних захистів та показниками Я-концепції особистості представлено в таблиці 3. Всього тут було розраховано 96 коефіцієнтів, з яких 18 виявилися значущими на рівні $p \geq 0,05$ та $p \geq 0,01$.

Таблиця 3

Коефіцієнти кореляції між психологічними захистами та показниками Я-концепції особистості

Показник	Витіснення	Регресія	Заміщення	Заперечення	Проекція	Компенсація	Гіперкомпенсація	Раціоналізація
Об'єктивні	-0,03	0,16	-0,01	0,23	0,01	0,42	-0,15	-0,21
Суб'єктивні	0,03	-0,16	0,01	-0,23	-0,01	-0,42	0,15	0,21
Соціальні	-0,07	0,10	0,01	0,19	0,04	0,33	-0,12	-0,28
Рефлексивне-Я	0,20	-0,10	0,08	-0,21	0,02	-0,29	0,15	0,14
Когнітивне-Я	-0,00	0,08	-0,07	0,04	0,16	0,15	0,19	-0,08
Емоційне-Я	-0,12	0,08	0,04	-0,41	0,03	-0,22	-0,19	0,09
Поведінкове-Я	0,11	-0,15	-0,01	0,45	-0,13	0,15	0,11	-0,02
Комунікативні	-0,06	-0,07	0,18	-0,43	0,15	-0,49	0,24	0,01
Фізичне-Я	0,29	-0,34	0,24	-0,23	-0,15	-0,44	0,23	0,44
Діяльнісне-Я	-0,23	0,04	0,35	-0,16	-0,21	0,04	-0,06	0,16
Майбутнє-Я	-0,60	-0,03	-0,40	0,73	0,80	0,79	0,50	0,46
Глобальне-Я	0,40	-0,58	-0,23	-0,14	-0,24	-0,44	0,06	-0,98

Значущий коефіцієнт ($\rho = 0,42$) виявлено між об'єктивними показниками Я-концепції і психологічним захистом «компенсація».

«Компенсація» дозволяє зберігати позитивний образ Я, в разі, якщо має місце якесь своєрідне сприйняття об'єктивних характеристик, які не влаштовують особистість. Значущий негативний коефіцієнт ($\rho = -0,42$) виявлено між суб'єктивними показниками Я-концепції і психологічним захистом «компенсація». Скоріш за все людина бачить свій внутрішній світ таким, що відповідає її світоглядним критеріям, а тому у більшості випадків немає потреби щось «компенсувати», щоб мати самоповагу і відповідний образ Я. Значущий негативний коефіцієнт ($\rho = -0,41$) виявлено між емоційне-Я і психологічним захистом «заперечення». У зв'язку з цим можна лише припустити, що людина застосовує захист «заперечення» у разі, якщо інформація, що поступає до неї і впливає на її емоційне-Я, не відповідає її уявленням про її емоційне-Я. Значущий коефіцієнт ($\rho = 0,45$) виявлено між показником поведінкове-Я і психологічним захистом «заперечення». Зв'язок між поведінковим-Я та «запереченням» проявляється в тому, що все, що не відповідає уявленням особистості про неї, про її дії, поведінку, все, що травмує її «Я» буде ігноруватися, «не чується» тощо. Значущі негативні коефіцієнти виявлено між психологічними захистами «заперечення» ($\rho = -0,43$) та «компенсація» ($\rho = -0,49$) і показником комунікативне-Я. Зв'язок між комунікативним-Я та «запереченням» можна пояснити так, що все, що суперечить уявленням особистості в комунікації просто не чується і у такий спосіб «заперечується». Значущі коефіцієнти кореляції виявлено між показниками фізичне-Я і психологічними захистами компенсація ($\rho = 0,44$) та раціоналізація ($\rho = 0,44$). Ці взаємозв'язки можна проінтерпретувати таким чином, що особистість має всі умови для адекватного сприйняття і формування на цій основі образу свого фізичного-Я. Однак у суспільстві діє велика кількість стереотипів, нав'язаних рекламою, засобами масової інформації, суспільними еталонами, що можуть впливати на формування чи ставлення до фізичного-Я. Для того щоб відповідати суспільним вимогам людина може кинутися в крайнощі, або намагатися вдосконалити свої фізичні дані, наприклад, займатися спортом, сидіти на дієтах, звертатися до естетичної хірургії тощо. Або якщо включається захист «раціоналізація», то особа починає шукати різні виправдання для свого фізичного-Я.

Найбільшу кількість значущих коефіцієнтів кореляції виявлено між показником майбутнє-Я та усіма захистами, за винятком захисту «регресія». Таку ситуацію, можна пояснити тим, що при спрямованості особистості у майбутнє, при наявності певних цілей і мрій, людина готова

у будь-який спосіб «захищати» їх. Така ситуація має, мабуть, глибокий психологічний сенс, тому що, якби людина по відношенню до кожної мрії, фантазії, мети включала б винятково раціональність, то багато речей у житті людини просто не відбулися б, не здійснилися б. Значущі зв'язки виявлено між показником глобальне-Я і такими психологічними захистами як витіснення ($\rho=0,4$), регресія ($\rho=-0,58$), компенсація ($\rho=-0,44$), раціоналізація ($\rho=-0,98$).

Глобальне-Я – це такі характеристики Я-концепції, в яких особистість виводить себе за межі Я, вказує на певні абстрактні властивості. Наприклад, Я – всевіт, Я – божественна сутність тощо. Позитивний зв'язок глобального-Я з захистом «витіснення» вказує, мабуть, що неприйнятна, травмувальна інформація щодо Я просто «стирається» особистістю з її свідомості. Негативний зв'язок з «регресією» вказує, що чим більш значущим для особи є її глобальне-Я, тим менш ймовірно, що вона буде застосовувати регресію, як психологічний захист. Значущий негативний зв'язок виявлено щодо захисту «компенсація». Знову таки наявність глобального-Я призводить до того, що захист «компенсація» не є провідним в системі психологічних захистів особистості. Таке ж саме пояснення стосується і психологічного захисту «раціоналізація».

Отже, виявлення і тлумачення взаємозв'язків між окремими характеристиками Я-концепції та системою психологічних захистів особистості вказує на те, що такий зв'язок існує. Поза свідомістю особистості психологічні захисти впливають на Я-концепцію та певною мірою забезпечують її стабільність. Має місце і зворотній зв'язок, коли особливості Я-концепції є визначальними щодо того, які психологічні захисти застосовуються для гарантування стійкості Я-концепції.

Висновки. Психокорекція механізмів психологічного захисту щодо Я-концепції особистості є важливою тоді, коли психологічні захисти занадто спотворюють дійсність, у якій знаходиться особистість або розвинені недостатньо і особистість піддається страхам і тривогам навіть у звичайних ситуаціях.

Психокорекційна програма механізмів психологічного захисту повинна полягати в їх осмисленні, аналізі конструктивності вибору продуктивної стратегії поведінки, зниження рівня тривоги та підвищення самооцінки; навчання навичкам рефлексивного стилю мислення та адаптивним формам реагування.

Подальші перспективи досліджень полягають в розробці ефективних засобів розвитку гармонійної Я-концепції особистості.

Список використаних джерел

1. Кружкова О. В. Психологические защиты личности: учебное пособие / О. В. Кружкова, О. Н. Шахматова. – Екатеринбург: Издательство Росгоспрофпедуниверситет, 2006 – 153 с.
2. Кун М. Эмпирические исследования установок личности на себя / Кун М., МакПартленд Т. // Современная зарубежная социальная психология. Тексты. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – С. 180-188.
3. Плутчик Р. Тест-опросник механизмов психологической защиты (Life Style Index) / Адаптация Л. Р. Гребенникова (руководство по использованию) / Р. Плутчик, Г. Келлерман, Х. Конт. – М., 1996. – 18 с.
4. Психологическая защита: направления и методы / [Т.В. Маликова, Л.А. Михайлов, В.П. Соломин, О.В. Шатровой]. – СПб. : Речь, 2008. – 232 с.
5. Сердюк Л. З. Особистісний модус самореалізації майбутніх фахівців / Л. З. Сердюк // Вісник післядипломної освіти, 2014 - №10. – С. 239-248
6. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.
7. Plutchik R., Kellerman H., Conte H. R. A structural theory of ego defenses and emotions // Izard E. (ed.) Emotions in personality and psychopathology. N.Y.: Plenum Publishing Corporation, 1979. P. 229-257.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Kruzhkova O. V. Psihologicheskie zashhity lichnosti: uchebnoe posobie / O. V. Kruzhkova, O. N. Shahmatova. – Ekaterinburg: Izdatel'stvo Rosgosprofpeduniversitet, 2006 – 153 s.
2. Kun M. Jempiricheskie issledovanija ustanovok lichnosti pa sebja / Kun M., MakPartlend T. // Sovremennaja zarubezhnaja social'naja psihologija. Teksty. – M. : Izd-vo MGU, 1984. – S. 180-188.
3. Plutchik R. Test-oprosnik mehanizmov psihologicheskoy zashhity (Life Style Index) / Adaptacija L. R. Grebennikova (rukovodstvo po ispol'zovaniju) / R. Plutchik, G. Kellerman, H. Kont. – M., 1996. – 18 s.
4. Psihologicheskaja zashhita: napravlenija i metody / [T.V. Malikova, L.A. Mihajlov, V.P. Solomin, O.V. Shatrovoj]. – SPb. : Rech', 2008. – 232 s.
5. Serdjuk L. Z. Osobistisnij modus samorealizacii majbutnih fahivciv / L. Z. Serdjuk // Visnik pisljadiplomnoï osviti, 2014 - №10. – S. 239-248
6. Fetiskin N. P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grupp / Fetiskin N. P., Kozlov V. V., Manujlov G. M. – M. : Izd-vo Instituta Psihoterapii, 2002. – 490 s.
7. Plutchik R., Kellerman H., Conte H. R. A structural theory of ego defenses and emotions // Izard E. (ed.) Emotions in personality and psychopathology. N.Y.: Plenum Publishing Corporation, 1979. P. 229-257.

Мироненко Е.С.

Факторы формирования «Я-концепции» личности

В статье определена роль психологических факторов в формировании Я-концепции личности. Выявлена взаимосвязь Я-концепции и психологических защит. Определены пути психокоррекции негативного взаимосвязи Я-концепции и психологических защит личности. Выявлены взаимосвязи между показателями Я-концепции и системой психологических защит личности, обеспечивающие ее стабильность и обратные связи, когда особенности Я-концепции являются определяющими в ее устойчивости. Определены возможности психокоррекции механизмов психологической защиты личности в тех случаях, когда психологические защиты слишком искажают действительность или развиты недостаточно и не выполняют свою защитную функцию.

Ключевые слова: *Я-концепция, психологические защиты личности, устойчивость Я-концепции, психологические ресурсы личности.*

Mironenko O.S.

Psychological Factors Of Self-Concept Formation

The article defines the role of psychological factors in self-concept formation. Correlations between self-concept and psychological defence have been revealed. The ways to correct psychologically negative links of self-concept and psychological defences have been determined.

The empirical study of self-concept peculiarities has found out that a person in his/her self-attitude appeals to different sides of Self. Awareness of Self may be simpler or more complex; there are significant individual and psychological differences in self-descriptions. As for 3-component structure of self-concept, most respondents perceive emotional characteristics of self-concept as a leading component; the cognitive component takes the second place and the behavioural component is the third.

There are relations between the self-concept indicators and a person's system of psychological defences, ensuring self-concept stability and feedback, The features of self-concept are crucial for self-concept stability.

The possibilities of psychological correction of psychological defence mechanisms for the cases when psychological defence distorts reality or it is developed insufficiently not performing its protective function are determined.

Key words: *self-concept, psychological defence, self-concept stability, a person's psychological resources.*